

ÚVOD

ADAM HUDEK, PETER ŠOLTÉS, LÁSZLÓ VÖRÖS

Vo všetkých moderných ľudských spoločnostiach existuje úzka skupina ľudí, ktorá sa podieľa na moci, má vplyv, dosah na rozhodovanie o dôležitých otázkach a zvyčajne disponuje i nadpriemerným majetkom. Koncept elit prevzali historici od politických vedcov a sociológov, ktorí už na začiatku 20. storočia pri uvažovaní o vládnucej triede rozdelili každú spoločnosť na dve základné skupiny, „organizovanú menšinu“ a „neorganizovanú nekompetentnú masu“, ktorá je menšinou podriadená a ovládaná.¹ Ešte aj počas budovania „beztriednej spoločnosti“ v období socializmu sa rýchlo sformovala privilegovaná skupina straníckych funkcionárov, ktorá si v mene proletariátu uzurpovala moc, na čo už koncom 50. rokov poukázal popredný komunistický intelektuál Milovan Đilas.² Tvorila ju prominentná menšina funkcionárov a byrokratov, ktorí pracovali na ústredných výboroch, sekretariátoch a sedeli v dôležitých komisiách. V normalizačnom období už ideu diktatúry proletariátu nezakryte využívali najmä na udržanie svojho privilegovaného postavenia. Aj českých a slovenských komunistov zomlel Michelson „železný zákon oligarchie“, podľa ktorého bez ohľadu na typ politického systému v každej spoločnosti po istej dobe získajú prevahu oligarchické štruktúry.³ Hneď po prebratí moci sa z bojovníkov za rovnostársku, beztriednu spoločnosť stali stranícki aparátnici usilujúci sa v prvom rade o zachovanie statusu a moci, ako to s určitou umeleckou licenciou presvedčivo zobrazuje film Ondřeja Toman.⁴

V sociológii a politológii sa za vyše storočie skúmania elit vytvorilo množstvo teoretických a empirických prác. Historický výskum sa v anglosaskom prostredí začal rozvíjať po druhej svetovej vojne a od 70. a 80. rokov 20. storočia sa etabloval aj v akademickom prostredí západnej Európy. V slovenskej historiografii sa vedecká diskusia týmto smerom začala rozvíjať len relatívne

¹ MOSCA, Gaetano. *The Ruling Elite*. McGraw Hill Book Company, 1939, s. 50-51; PARETO, *The Mind and Society. A Treatise on General Sociology*. New York : Dover Publications, inc., 1935, s. 1426-1427; PREWITT, Kenneth – STONE, Alan. *The Ruling Elites. Elite Theory, Power and American Democracy*. New York : Harper & Row, 1973, s. 3.

² ĐILAS, Milovan. *The New Class: An Analysis of the Communist System*. New York : Frederick A. Praeger Pub., 1957.

³ MICHELS, Robert. *Political Parties. A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*. New York : The Free Press, 1962, s. 342-349.

⁴ *Toman* [film]. Réžia Ondřej Trojan. Česká republika : Total HelpArt T.H.A., 2019.